

Illustrationer Gert Hansen

EVIDENS

– nitten kritiske aforismer

Af Steen Nepper Larsen

“Vi ved jo ikke, hvad vi vil komme til at vide, så ville vi jo allerede vide det.”

Karl Popper, østrigsk-engelsk filosof, 1902-1996

“Spørgsmål bør snarere henlede elevens opmærksomhed på stoffet end på lærerens mål.”

John Dewey, amerikansk filosof og pædagog, 1859-1952

“Tænkning er ikke åndelig reproduktion af det, der i forvejen eksisterer.”

“Kun når det, som er, lader sig forandre, er det, som er, ikke alt.”

“Der findes intet harmløst mere.”

Theodor W. Adorno, tysk filosof og sociolog, 1903-1969

Vores samtid er blevet ramt af et langvarigt, måske kronisk anfald af evalueringsfeber. Dertil kommer et anmassende dokumentationshysteri, der tvinger aktører inden for velfærdsprofessionerne til på strategisk, opmærksomhedsforskydende og særdeles tidskrævende facon at fordoble sig selv på kommando. De højere niveauer har åbenbart ikke tillid til, at det arbejde, de lavere niveauer udfører, besidder tilstrækkelig kvalitet.

Nyeste skud på *New Public Management*-stammen er et trefoldigt uhyre, bestående af evidens, *best practice* og *what works*. Evidens betyder det selvindlysende, og det er jo svært at være imod. Således forlyder det af én mund – fra markante forskere og regeringen, Kommunernes Landsforening og Danmarks Lærerforening – at de ‘erfaringsramte’ lærere og skoler må vågne op. Det gælder om at vide, hvad der virker, og ikke kun tro, at man ved, hvad der virker. *Men er det nu så evident?*

Artiklen udstiller evidenstænkningens blindhedsproduktion og evidensforhippetheden til spot og spe. Det sker i form af fortættede filosofiske og sociologiske aforismer, der former sig som sprogkritiske kaskader af syrligheder – isprængt citater fra leksika, *policy*-tekster, journalistiske beretninger, samtidens evidensfortalere og -kritikere indsat i små bøger, der henholdsvis udfolder, kærtegner eller kontrasterer brødteksten.

Tekstens formideal er, at hver sætning skal stå lige langt fra midten, som den tyske filosof og sociolog Theodor W. Adorno engang formulerede det. Han fastholdt også, at hvis en filosofi lader sig referere, vil den være overflødig. Teksten præsenterer sig som en invitation til med- og modtænkning.

Evidens som trumfkort

Evidens er den videnskabelige og efterhånden også i hverdags sproget og i arbejdssfæren meget udbredte betegnelse for det selvindlysende, det selvfølgelige og det uomtvistelige. Der er tale om en positiv term uden modhager. Det er som bekendt meget vanskeligt at være eller tale imod det selvklare. Ikke- eller anti-evidenstænkning synes derfor nærmest at være en uindtagelig, uantagelig og uspiselig position i samtiden. Det ligner umiddelbart det rene fantasi at være kritisk over for evidensfordringen. Man ekskluderes af det gode selskab og trækker uansvarlighedskortet. Eller rettere: man ekskluderer sig selv, mens både det talende magtfulde og tavse arbejdende flertal undres højlydt eller er tavse som østers.

„**evidens**, af lat. *evidentia*, af *e-* + *videre*, se), øjensynlighed; indlysende tydelighed; klarhed.“

(*Den Store Danske Encyklopædi*, 2010)

„**Evidenz**, (lat.); „Herausscheinen“; überzeugende Klarheit u. Deutlichkeit; Gewißheit.“

(*Kröners Wörterbuch der Soziologie*, 1994)

„**evidens** (af lat. *evidentia*, 'det at være indlysende'), i erkendelsesteorien det, som kan danne grundlag for påstande eller teorier, det som bekræfter eller 'taler for' dem.“

(*Filosofisk leksikon*, 2008)

Evidens er giftet med *best practice* og *what works*

Evidens er både noget, der kræves nøje dokumentation for, og samtidig noget, man bør agte og rette sig (ind) efter, særligt hvis man er aktør inden for en social institution eller i uddannelsesystemet. Det forlyder, at de professionelle aktører altid kun bør tage initiativ til og gøre det, der er evidens for. Så får klienterne den bedste service og de lærer det største udbytte. Evidens kobles således manifest til *best practice*, dvs. til den praksis, der giver det største udbytte, maksimale effekt og højeste tilfredshed. Der

tales også lige ud ad landevejen og effent forførende om *what works*, der simpelthen betyder: hvad der virker. Evidensbaseret institutionsliv er utilitarisme (nyttetænkning) omsat i praksis. Evidenstænkning er social ingeniørkunst, muliggjort via positivistiske dataindsamlinger og koblet intimt til attråværdige handlingsmønstre. Det, der virker, regnes for at være selvlegitimerende. Der er bare ikke mere at tale om. Anbefalinger, der udgår fra hæren af utrættelige evidensproducenter, er *offers you cannot refuse*. Andre typer af argumenter er ikke velkomne, andre former for sprog overflødiggøres.

Evidens som *win-win*

Evidens er et værktøj, der indgår i den rummelige *New Public Management* kuffert. Som var der tale om ren magi, så kan der med ét slag både spares penge (af staten, kommunen...) og kvalitetssikres (til fordel for borgerne, der efterhånden i stigende grad kaldes for brugerne). Evidensbudskabet indlemmer alle aktører – høje som lave, gamle ræve og *new-comers* – i en kollektiv gevinstmaskine, der omkostningsminimerer og producerer fuld tilfredshed for alle parter. Evidensen svæver ideelt set højt over interessekampenes vande og hinsides de niveauer, hvor konflikter og tvivlrådighed ellers kunne udspille sig i gamle dage. Top og bund, ledelseslaget og praktikerne på gulvet, arbejdsgiverne og fagforeningerne... alle trækker de på samme hammel og taler med én tunge. *Team spirit*, konsensus og *corporate responsibility*. Devisen lyder: stærke organisationer og institutioner har brug for fælles sprog.

Evidens som videnspolitik

Evidenstænkningen har siden 1990'erne bredt sig fra læge- og sundhedsvidenskabens felt til stort set alle andre områder i samfundets reproduktion. Så forskellige 'gøremål' som indsatser over for stof(mis)brug, tvangsfjernelser af børn, udbud af universitetsundervisning, lancering af politiske kampagner og nationens og museernes kunstpolitik evidensbaseres i stigende grad. Alle ønsker visshed før handling, sikkerhed inden iværksættelse. Evidens er en særlig form for vi-

densproduktion, der nyder almen accept og idealiseres. Evidens er sat i verden for at fjerne tvivl. Evidens er et vidensregime, der synes selvlegitimerende. Evidensen er begæret efter at have et førsteargument, der giver sig selv, og et endelig clue ved og for hånden, der kan angive retning og vej, før man har bevæget sig én eneste meter eller mødt ét eneste levende menneske inden for felten.

"I Patientsikkert Sygehus var der på forhånd defineret få ambitiøse mål. Det faglige indhold for projektets indsatsområde var beskrevet og afspejlede den evidensbaserede viden, som alle eksperter på forhånd var enige om. Men derfra var det op til den lokale kreativitet at afgøre, hvordan arbejdsgangene skulle ændres for at realisere målene i praksis."

Lisbeth Holsteen Jessen, Dorthe Gylling Crüger, Bente Ourø Rørth, Vagn Bach og Lone Sandahl (hospitals- og sygehusdirektører) i *Politikens* kronik: "En ny epoke i det danske sundhedsvæsen", d. 12.5. 2015. Parterne bag projektet Patientsikkert Sygehus er TrygFonden, Danske Regioner og Dansk Selskab for Patientsikkerhed.

<http://politiken.dk/debat/kroniken/ECE266515/patienterne-skal-vaere-med-til-at-reformere-sundhedsvaesenet/> (besøgt d.2.6. 2015)

„Et 'det der virker'-fænomen har holdt sit indtog i den politiske debat. Det kækt funktionalistiske slagord, som bekender sig til politiske initiativer, der 'virker', er udtryk for, at den evidensbølge, som i nogen tid har ladet sig mærke på alle mulige praksisområder, nu er nået frem til selve den politiske praksis. Også politik skal være evidens- og vidensbaseret."

Gitte Meyer: „Det der virker'-fænomenet", *Information*, d.2.4. 2012

"**evidens**, af lat. *evidentia*, at være indlysende; et begreb, som især har vundet indpas inden for medicin, sundhedsfaglig praksis og pædagogik. Begrebet knyttes især til effektforskning inden for disse områder, hvor formålet er at finde frem til den sikreste viden mht. effekter af behandling og tiltag inden for sundhed og pædagogik. En indholdsbestemmelse af begrebet på baggrund af offentliggjorte arbejder af fortalere for evidensbaseret forskning er vanskelig, dels fordi mange anvender begrebet som et samlebegreb for de kvalitetskriterier, forskellige undersøgelsestyper bygger på, dels fordi mange forskere og praktikere mere eller mindre implicit bygger på egne metode- og teoriopfattelser ved fastlæggelse af kravene til evidens. Her har den politiske interesse for evidensbaseret forskning, som bl.a. i Danmark er udbredt, ført til en forsimpning af begrebet (...)"

Bjarne Hjorth Andersen i SNL & Inge Kryger Pedersen (red.): *Sociologisk leksikon*, Kbh. 2011/2013: 151-152

Evidens som apriorisk diktum

Evidens er noget så stærkt og bekvemt som en altid-allerede givet lukning, der markerer den rette åbning. Hvad, der lukkes ned for, er andet- og anderledeshed, hvad, der åbnes (op) for, er éntydige direktiver. Evidensforhippetheden er derfor en form for verdslig metafysik, der sætter en behændig stopper for den uendelige, tidskrævende og derfor upraktiske trafik mellem og fra tegn til tegn. Evidenspolitik er demokratiseret allemandseje, en form for invitation til at deltage i en centraliseret form for decentralisering, hvori "Folkeskolen skal udfordre alle elever, så de bliver så dygtige, de kan "(jf. Folkeskolereformen fra 2013), og alle mennesker skal gøres "uddannelsesparate", evt. et tilskud "uddannelseshjælp" og et "uddannelsespålæg" (jf. Kontanthjælpsreformen fra 2013). Den positiverede glasursemantik hældes ned over de agerende. Eller de slubrer den velvilligt i sig. Snart flyder de serile tunger over med de rene flovser. Igen synes det umuligt at stå på mål

for, at folkeskolens raison d'être skulle være at sørge for, at eleverne bliver så dumme, som muligt er. Dermed fratages man sproget a priori og lærer at internalisere den hyklerisk-knastløse diskurs.

“Hos os lyder det typisk: Jeg vil se det, før jeg tror det . Problemet med det kriterium er dog, at vore sanser i meget høj grad dirigeres af vore forventninger, så i praksis fungerer det ofte omvendt: Vi skal tro det, før vi ser det .”

„En af de mest hårdnakkede fordomme er forestillingen om en særlig matematisk formulerbar sandhed bag naturens fænomener, en slags verdensformel ud fra hvilken alle fænomener vil kunne forklares.“

Jesper Hoffmeyer: *Overfladens dyb. Da kroppen blev psykisk*, Kbh. 2012: 37 og 57

“Staten kræver evidensbaserede forældre
Institutionsdanmark opstiller i stigende grad krav til forældre om, hvordan de skal bedrive deres forældregerning. Det kræves bl.a., at forældreskabet skal være evidensbaseret, men samtidig ændres sandheden om det gode forældreskab løbende. Forvirringen er total.”

Jan Kampmann: overskrift og underubrik til kronik i *Information*, d. 7.6. 2012
<http://www.information.dk/302818>
(besøgt d.12.5. 2015)

Evidens – kontekst-, substans- og subjektfløs

Det på én gang snedige og strategisk efne ved evidenstænkningens sakrosant-profane placering inden for samtidens ledelsespraksis er, at den både kan og bør (den potentielle kritik af denne magtfulde version af den naturalistiske fejlslutning er en uvelkommen by i Rusland...) gennemsættes (eller som det hedder på nydansk: implementeres) uden, at man behøver at kende nogetsomhelst til kon-

teksten, substansen og subjekterne inden for felten. At mødes og at tale sammen er spildtid. Potentiel uenighed er sparet væk. Nu kan man selvfølgelig ‘nøjes’ med at være evidensinformeret og tilpasse det overordnede og generelle evidenscredo til ‘det konkrete’, men ideelt set, er fordelene ved evidensen, at den er lige gyldig, hvadend den måtte blive spændt for en social institution på Sjælland, i Jylland eller på Fyn. Evidensens almene og abstrakte råd oscillerer på bedste vis sammen med de styrende kommensuralitetskrav. Sammenligningerne bruges til at uddrage de løsninger, der er de billigste og mest effektive. Omkostningen pr. ‘klient’ skal ned, hvad enten der er tale om et vuggestuebarn, en demenspatient, et uledsaget flygtningebarn eller en studie-fremdriftsreformstyret studerende.

Evidens som en definitiv lukning og en tilsyneladende ikke-normativitet

Videnspolitisk set er evidensargumenter i stand til på én gang at sige, hvordan verden er (dette virker, og det ved vi på baggrund af store datakørsler og adskillige metastudier!), og hvordan den bør være (når vi nu ved, hvad der virker, så bør verden bringes til at virke på netop denne måde). Hvor andre argumentationsformer, der måtte bygge på filosofiske, videnskabsteoretiske og/eller samfundspolitiske tankefigurer og afsæt, synes at have et arbejde at gøre med at godtgøre, at der er noget om det, der siges, tiltager evidensargumenter sig det privilegium at sige, at de principielt ikke er normative, villede eller subjektivt eller politisk inficerede – men forpligtende, praktisk sande og omgængelige. Evidensargumenter fungerer derfor som definitive lukninger af munden på potentielle kritikere og modstandere, før disse overhovedet har åbnet munden eller studeret evidensanbefalingerne. De formastelige vil altid være bagud på points, da de jo skal argumentere for deres sag, hvorimod evidenstænkningen blot skal implementeres hurtigst muligt, da den jo netop er selvindlysende sand (erkendelsesteoretisk, videnskabeligt) og dermed god (etisk, nyttemaksimerende, lykkebringende). Dertil kommer, at den også altid fremstiller sig selv som målbevidst, ressour-

cebesparende og effektiv. Vi har at gøre med et novum: om en i selvforståelsen tilvejebragt ikke-normativitet i form af et glasklart udsagn, der er tidens stærkeste handlingsbud, der formår at tricke og tvinge alverden til at følge den mærkbare normativitet, der altid-allerede er koblet til den pseudoværdifri evidensstænkning.

Evidens – effektmåling på en profan mantra og intensiverede videnspolitiske indsatser

Tyrkertroen på evidens i uddannelsespolitisk sammenhæng viser sig i form af effektmåling på læring. Ind i den ene ende 'puttes' noget (fx flere målrettede kurser, IT-pakker, indsatser for at involvere forældre (forældreintra, skole-hjem-samtaler etc.)), og i den anden ende ses der på effekter af indsatsen i et retrospektivt kausalitetsperspektiv. Læring er i den forbindelse

blevet transformeret til vor tids privilegerede guldstandard og normalmeter. Læring er ikke længere et modstandsbegreb eller et alternativ til (passiv) indlæring. Læring er blevet både et vilkår, en vej og et mål. Aktiv og livslang læring er nøglen til succes i en konkurrencedygtig læringsøkonomi. Christine Antorini mener sågar, at læringsforpligtelsen burde skrives ind i Grundloven, for hvis du ikke er i udvikling og har mod på læring, er du under afvikling og en belastning i samfundets store regnskab.

Dertil kommer, at den såkaldt praksisnære uddannelsesforskning samles i en stærkt funderet videnspolitisk konstruktion, der kan intervenere i offentligheden, rådgive aktørerne, legitimere regeringens politik og smede elementerne til den kommende lovgivning på uddannelsesområdet. Samtidig arbejdes der intenst på at gøre læreruddannelsen og lærergeneringen evidensbaseret.

26.6.2013

Børne- og undervisningsminister Christine Antorinis skriftlige svar til medlem af Folketinget Rosa Lund (EL) på spørgsmål af 19.juni 2013 (nr. S 1992):

"Hvordan forholder ministeren sig til, at 56 pct. af daginstitutionslederne i høj eller nogen grad oplever et pres for at lære børnene bogstaver, at 54 pct. oplever et pres for at lære børnene at bruge IT-teknologi, og at 44 pct. af lederne mener, at presset kommer fra politisk hold?"

"../ For at understøtte og kvalificere det pædagogiske personale, så de har de bedst mulige forudsætninger, kompetencer og viden for at arbejde med børns trivsel, udvikling og læring, har jeg igangsat udviklingsprogrammet Fremtidens Dagtilbud. Udviklingsprogrammet skal bibringe evidensbaseret viden om effekten på børns trivsel og læring ved at arbejde tilrettelagt og reflekteret med børns læring og trivsel og forældreinvolvering i dagtilbud. Udviklingsprogrammet skal endvidere bibringe evidensbaseret viden om, hvorvidt IT-læringsredskaber til børn yderligere kan påvirke børns læring positivt."

<http://www.ft.dk/samling/20121/spoergsmaal/s1992/svar/1063448/1264570.pdf>
(besøgt d.12.5. 2015)

"Forum for Koordination af Uddannelsesforskning

Forum for Koordination af Uddannelsesforskning blev vedtaget med Affale om et fagligt løff af folkeskolen og skal sikre bedre effekt og koordinering af udviklings- og forskningsaktiviteterne i relation til uddannelsesområdet, herunder til folkeskolen.

Etableringen af det nye forum skal understøtte den bevægelse mod evidensbaseret og praksisnær uddannelsesforskning, som allerede er i gang i form af konkrete partnerskaber, faggrupper, projekter og netværk mellem universiteter, professionshøjskoler, folkeskoler og den øvrige uddannelsesverden."

Uddannelses- og forskningsministeriet, d.7.1. 2015

<http://ufm.dk/uddannelse-og-institutioner/rad-naevn-og-udvalg/forum-for-koordination-af-uddannelsesforskning>
(besøgt d.12.5. 2015)

”Den professionelle dømmekraft

Læreruddannelsen er ikke en seminarieuddannelse, selv om den ofte benævnes og opfattes sådan. De studerende har siden dengang ikke været seminarister, men lærerstuderende, og det er en forskningsbaseret læreruddannelse, der skal ruste kommende lærere til fremtidens skole.

./../Den professionelle lærers kernekompetence består i at kunne træffe beslutninger på et forskningsbaseret vidensgrundlag i en unik, kompleks praksis. Det betyder ikke, at forskningsbaseret viden om god undervisning så kan erstatte lærerens dømmekraft. Tværtimod er forskningsbaseret viden om, hvad der virker, en forudsætning for lærerens brug af sin dømmekraft. I skolens, klassens eller læringsfællesskabets komplekse verden er det vigtigt, at lærere træffer konkrete, situationsbestemte beslutninger, men naturligvis på et så velinformeret grundlag som muligt./../”

Andreas Rasch-Christensen: blog-indlæg på Folkeskolen.dk, d.11.2.2013
<http://www.folkeskolen.dk/522672/den-professionelle-doemmekraft> (besøgt d.12.5. 2015)

Evidens versus erfaring

I ’gamle’ dage – i 1960-70-80’erne – troede de professionelle inden for det socialpædagogiske og (ud)dannelsesmæssige felt, at erfaringer var noget værd. Erfaringer blev forfinet, udvekslet og sat på begreb, og der taltes med veneration om erfaringspædagogik, frigørende erkendelsesinteresser og autonom tænkning. Den sociologiske fantasi skulle have fri vinger, og der skulle snarere uddeles nysgerighedslicenser og eksperimenteres på livet løs *bottom-up* end dokumenteres, evalueres (= ådselsgnaves retrospektivt, thi hvor livet er varmt, er evalueringer altid kolde og strategiske) og evidensmarcheres. Nu får lærerne i folkeskolen at vide, at de er ’erfaringsramte’, og at de ikke som en flok obskurante alkymister skal bilde sig ind at tro, at de véd, hvad der virker bedst for eleverne dér, hvor de underviser; men at de retteligen bør retningsstyres af ministeriets læringskonsulenter, skolelederne og ikke mindst annamme den internationalt kendte og herhjemme nærmest til gud ophøjede lærings- og evidenseteoriker John Hatties’ anbefalinger. Hattie er ansat på University of Melbourne i Australien, og er en af verdens mest citerede forskere inden for det pædagogiske felt i samtiden.

Evidens versus metodefrihed

Hvis målstyring af undervisningen sættes igennem via en evidensargumentation, er der tale om et angreb på de professionelle læreraktørers undervisnings- og metodefrihed.

Dertil kommer, at målstyring af undervisning kanoniserer pensum, skoleliggør udvekslingsformerne på universiteterne og university colleges (*newspeak* for pædagog- og lærerseminarier m.v.) og nedskriver forventningerne til, at der kan læres, fremtales og fremskrives noget uventet inden for det, der engang hed de højere uddannelser. Dermed åbner evidensstænkningen for en la-deport af forsigtigperagtige og konserverende undervisnings- og studieprocesser. Snarere end at se frem mod en endnu-ikke kendt fremtid, ses der tilbage mod, om de opstillede mål er blevet behørligt indfriet. Det skandaløse og tarvelige karaktersystem understøtter denne analerotiske bagudskuen: 12 får du, hvis du ikke laver for mange fejl i forhold til den kendte og i studieplanen kanoniserede produktionsnorm. Censorer og eksaminatorer reduceres til fejlfindere og berøves muligheden for at give 13 til den ekstraordinære og hidtil usete præstation. Vi nedtæller snarere end at opskrive. Systematisk er det blevet forbudt at blive overrasket. I dag ønsker ’vi’ tilsyneladende at kende til (studie)livet, før det er gennem- og oplevet.

Evidens, naivitet og skyldstilskrivningens subtilitet

John Hattie slår fast på baggrund af mere end 800 metaanalyser (omfattende mere end 50.000 enkeltstudier og ca. 240 millioner elever) af de i alt 138 forskellige faktorer, der påvirker læring, at velforberejede lærere er

en af de stærkeste påvirkningsfaktorer i forbindelse med læring, og at både lærere og elever må kende læringsmålene og kriterierne for målopfyldelse. Nu ville det godt nok have været overraskende, hvis ikke velforberedte og engagerede lærere har en væsentlig indflydelse på, hvad elever og studerende lærer. Noget helt andet er så, at mange forskellige aktører kan have interesse i at annamme Hatties budskaber om den 'synlige lærings' årsager og effektmålingen af disse. Eksempelvis kan både Kommunernes Landsforening (KL), Undervisningsministeriet (UM), Danmarks Lærerforening (DLF) og kvantitativt og metateoretiske arbejdende pædagogiske forskere 'se sig selv' i det glade budskab. UM får pseudovidenskabelig rygdækning for deres politiske udspil (skolereformen) og policy-tiltag, DLF kan bryste sig af at være prima causa for læring og KL kan udbasunere, at det selvfølgelig er lærernes skyld, når børnene ikke lærer eller præsterer det, de burde – da de jo spiller førsteviolin i årsag-virknings-maskinen, der

skal implementere og maksimere den rette målstyrings-effekt-måling. Den allersæneste opvågnende spiller i dette spil kegler er DLF, der naivt tror, at Hattie er deres allierede. Servedfordelen forsvinder umærkeligt, men i allerhøjeste grad mærkbart til fordel for skyldstilskrivningen, og lærerne bliver ophøjet og 'nedtalt' til forsvarsløs projektionsskive for de andre spilleres mulighed for at konstruere en bekvem syndebuk. Svage PISA-resultater, den dyre folkeskole, den faldende konkurrenceevne, den ringe evne til at gøre noget ved den sociale arv, de læsesvage elever af anden etnisk baggrund... alting kan 'tørres af' på DLF og lærerne, der troede, de havde fået et evident trumfkort i hånden. 60.000 lockoutes, og Folkeskolereformen a.D. 2013 gennem sættes af regeringen, folketingets flertal og KL, mens lærerne misser med øjnene fra sidelinjen og undrer sig over, at deres ledere er blevet så mundlamme og defensive.

Gør fælles viden til fælles handling (se www.kl.dk – udgivet af et såkaldt „Formidlingskonsortium“, oprettet af Skolelederne, Børne- og kulturcheferne, Skole og samfund og de faglige organisationer DLF og BUPL i 2010. Ønsket er „at forbedre børns og unges læring i folkeskolen“.

Det anbefales og kræves, at evidensstænkningen hurtigst muligt bliver sat på dagsordenen i alle landets skoler. Her anføres tre citater fra tekster: „...der (skal) måles systematisk på, om den nytænkning, der afprøves, har den forventede gunstige effekt på elevernes læring“. „Lærerne skal lede elevernes læring...“. „Forskning viser, at lærerne er den mest betydningsfulde faktor i skolen for elevernes læring...“.

“Lokal aftale om centrale rammer og principper for implementeringen af folkeskolereformen i LTK”

(...) Skoleudviklingsstrategien stiller krav om evidens og metodepligt, idet der dog er enighed om at der kan anvendes forskellige metoder, ligesom der skal være rum til innovation og udvikling – under forudsætning af at arbejdet hermed sker med klare krav til dokumentation og evaluering.

Sammen med paradigmeskiftet har læringsgrundlaget og den digitale strategi konsekvenser for de fagprofessionelles roller, som bliver mere faciliterende, coachende og evaluerende i forhold til de opsatte mål for både klassens og de enkelte elevers læreprocesser og resultater (...).

Der er enighed om ovenstående mellem Lyngby-Taarbæk Kommune, Skolelederforeningen, DLF's Kreds 22, BUPL Nordsjælland og FOA/PMF.”

[http://www.bupl.dk/iwfile/BALG-9FYE3P/\\$file/Lyngby_UA_lokalaffale_om_folkeskolereform.pdf](http://www.bupl.dk/iwfile/BALG-9FYE3P/$file/Lyngby_UA_lokalaffale_om_folkeskolereform.pdf)
(besøgt d.7.5. 2015)

"De tre afgørende lærer-kompetencer identificeret", skrevet af Karen Ravn, 8.5.2008

Der er tre kompetencer hos læreren, der er helt afgørende for, om eleverne får udbytte af undervisningen. Det er relationskompetence, ledelseskompentence (i forhold til klassen) og didaktisk kompetence. Det viser et stort dansk forskningsreview.

De fleste undersøgelser af læring i skolen konkluderer, at læreren er den enkeltfaktor, som har størst betydning for, hvad eleverne lærer. Det var den erfaring, der fik det norske undervisningsministerium til at hyre Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning til at udarbejde en systematisk gennemgang af den relevante internationale forskning, et såkaldt review.

De tre kompetencer er identificeret gennem kortlægning og vurdering af "den bedste tilgængelige evidens, som kan fremskaffes i den pædagogiske og uddannelsesvidenskabelige forskning i perioden 1998-2007", som det hedder i rapporten.

<http://www.folkeskolen.dk/52417/de-tre-afgoerende-laerer-kompetencer-identificeret> (besøgt d.7.5. 2015)

Uønsket og krænkende evidens

Der er ingen tvivl om, at det ville være evident, at en tvangsfjernelse af alle børn fra deres fattige, uuddannede forældre og indoptagelse af disse i rige, superstimulerende, højtuddannede familier, radikalt ville forøge disse børns chancer for at få lange uddannelser og velbetalte jobs ad åre. Ej heller at 'samfundet' (in casu: konkurrencestaten) ville spare mange penge, hvis alle syge, ældre og 'uproduktive' mennesker, narkotikamisbrugere, uuddannede flygtninge og psykisk syge, blev henrettet en forårs morgen ved Øresund. Men ingen af

disse forfærdelige idéer er ønskværdige end-sige lovlige. De honorerer heller ikke de etiske fordringer, der bebor og vedligeholder de sociale bånd mellem forskellige mennesker, der skal leve sammen på trods af dramatiske forskelle i levevilkår og livschancer. Evidens kan således aldrig tænkes uden spørgsmålet om eksistentiel mening, socialt ansvar og forpligtelser over for næsten. En 'ren' evidensstænkning kan være et livsfarligt våben i hænderne på de forkerede og risikere at bidrage til en instrumentalisering, forråelse og ødelæggelse af samfundet.

"Vi kan ikke reducere vores sociale fællesskab til blot at handle om deltagelse i én enkelt aktivitet, nemlig arbejde. Det er heller ikke nogen evidens for, at arbejde generelt er helbredende, hvis man er syg, eller at arbejde generelt forebygger, at man bliver syg. Men hvorfor skulle det at have et arbejde også kunne helbrede sygdomme som gig, sklerose og kræfter? Eller lidelser som mentalretardering eller hjerneskader? Alle samme lidelser og sygdomme, som er blandt de hyppigste årsager til, at folk har fået tildelt førtidspension."

Iben Nørup, forsker, ph.d. på afhandlingen *Arbejde og Sygdom – og om at være en del af fællesskabet. En kritik af forestillingen om arbejdsmarkedsdeltagelsens afgørende betydning for den sociale eksklusion af kronisk syge og handikappede*, i *Politikens* kronik: "Iver efter beskæftigelse overtrumfer evidensen", d.15.4. 2015

<http://politiken.dk/debat/kroniken/ECE2628127/iver-efter-beskaeffigelse-overtrumfer-evidensen/> (besøgt d.16.5. 2015)

"Der er en klar empirisk evidens for, at jo mere etnisk diverse samfund er, des sværere er det at opbygge universelle velfærdsstater, fordi der ikke er den nødvendige solidaritet mellem befolkningsgrupperne."

Lektor i Statskundskab Søren Hviid Petersen (SDU), interviewet af Ditte Jensen under overskriften:

"Kun nationalstaten kan garantere vores frihed",

Information d.15.5. 2015 <http://www.information.dk/533229> (besøgt d.16.5. 2015)

Evidens som modmagt og semantisk forstærker

Empirisk orienterede samfundsvidenskabelige kritikere af de styrende politiske rationaler trækker i stigende grad også evidenskortet for at legitimere samtidens selvfølgeligheder. Arbejdsfeticheringen som altings mål og moralsk-normative fordring kan således 'hinterfrages, ikke blot i ideologikritikkens navn, men også i solidaritetens ditto. Kan det påvises, at regeringens politik ikke er evidensbaseret endsiges i stand til at overbevise offentligheden om, at den er virksom, kommer den ikke til at fremstå troværdig. Evidenskortet kan tilsyneladende også spilles ud som semantisk forstærker i langt

mere komplekse sammenhænge. Således kan endog velfærdsstatens overlevelse 'begrundes' med afsæt i den etniske homogenitets uomgængelighed, mens der behændigt dribles bort fra både aktuel canadisk empiri og historiske erfaringer fra New Deal i 1930'ernes også i dén grad etnisk og kulturelt blandede USA.

At kunne henvise til 'evidens' synes næsten at være blevet et *conditio sine qua non* i den samfundsvidenskabelige verden og i de samfunds-, social- og uddannelsespolitiske tvister. Argumentationen får et nøk opad på kraftskalaen, når ordet 'evidens' lander på tungen eller i teksten.

"I fremtidens socialpolitik har vi alle et ansvar"

KL's formand Erik Nielsen udtaler d.22.3.2013:

"Det handler om at flytte ressourcerne derhen, hvor det nytter, og hvor vi ved, at vi får resultater af indsatsen. Siden kommunalreformen har kommunerne i vid udstrækning indrettet indsatserne med borgeren i centrum og med det udgangspunkt, at borgeren selv er den fremmeste ekspert i eget liv og skal være med i løsningen af egne problematikker. Løsningerne skal findes i et tæt samspil med den enkeltes netværk og familie og med brug af alle de ressourcer, der er i det nære netværk. Det spor skal vi fortsætte af, men også udvide."

<http://www.kl.dk/Social-service/l-fremtidens-socialpolitik-har-vi-alle-et-ansvar-id124258/>
(besøgt d.7.5. 2015)

Socialstyrelsen: "Vidensnotater præsenterer viden der virker"

Socialstyrelsen arbejder for, at de sociale indsatser baseres på viden om, hvad der virker. I en række vidensnotater formidler styrelsen aktuel viden om udsatte voksne og mennesker med handicap.

Notaterne er lavet til dig, der planlægger og udvikler sociale indsatser.

Seks kommuner har testet vidensnotaterne. De sagde blandt andet:

"Notaterne er et rigtig godt redskab til planlægning, formidling og dialog på tværs. De giver pejlemærker for, hvor vi fagligt skal bevæge os hen, og hvad vi skal vide inden for vores område."

Social- og sundhedsdirektør Jane Torpegaard, Gladsaxe Kommune."
<http://socialstyrelsen.dk/om-os/viden-der-virker/vidensnotater-praesenterer-viden-der-virker>
(hjemmeside besøgt d.7.5. 2015)

Det er ikke evident, hvad der er evident – tanker om blindhedsproduktion

Forudsætningen for at se noget klart og éntydigt er, at man ser bort fra noget. Man ser ikke – og er faktisk også notorisk uinteresset i at prøve at komme til at tænke

over – hvad man ikke ser, når man ser noget som evident. Når der fokuseres på effekter og mål, stilles der hverken spørgsmålstegn ved effektbegrebets ontologi eller ved målenes eventuelle ønskværdighed. Dermed bliver evidensstænkning til en doven form for ikke-filosofi, dvs. til en ikke-kritisk ikke-

spørgeren. Man tager simpelthen for givet, at effekter kan bestemmes apriori (ofte kvantitativt og kvalitetsløst), og at målene er kendte og uproblematisk. Evidens er tro og dogmatik, maskeret som objektivitet og sagens egen repræsentation som éntydig tekst. Effekt- og måltænkningen er som oftest koblet intimt sammen med en besparelses-, effektivitets- og performativitetsdagsorden.

Effekt- og målstyringen er principielt ikke interesseret i den konkrete situation, de konkrete aktørers praktiske erfaringer, kompleksiteten inden for feltet, unikke relationer mellem aktørerne (de professionelle og eleverne/studerende/'klienterne'), omkalfatrende begivenheder, historisk viden eller visionære drømme om anderledeshed. Således bliver evidensmålingerne og –fordringerne til reduktive, instrumentelle og kompleksitetsreducerende redskaber.

Evidenstænkningen er fx ikke optaget af, hvordan læringsbegrebet er blevet transformeret fra et kritisk modstandsbegreb mod passiv indlæring (jv. 1960-1980'ernes erfaringspædagogik) til et allestedsnærværende vilkår og smøremiddel for konkurrenceøkonomier, institutioner, organisationer og enkeltpersoner. Ej heller er evidensmagerne interesseret i at undersøge, hvad der blev tabt, da kompetencebegrebet sejrede sig ihjel og erstattede kvalifikations- og dannelsesbegreberne i begyndelsen af 2000-årerne. Evidensapologeterne kender intet til sprogkritik og begrebshistorie. Uden at være belastet af

historisk viden og indsigt ønsker de bare at gøre nytte i præsenkulturen. Der er ikke mere at snakke om, ikke mere at tvivle på eller at tænke over.

Evidens versus det enestående, det unikke, det singulære

Enhver lærer eller socialarbejder trækker på sine erfaringer, men formår selvfølgelig også at abstrahere fra det konkrete og evner at se strukturelle træk i det vidtstrakte felt, som det professionelle arbejde udfoldes inden for. En fagprofessionel aktør er med andre ord i stand til at skifte gear, at gå langsomt frem i en tæt dialog med borgeren... for derefter pludseligt at køre hurtigt og foretage et sceneskifte. Men bevæbnet med evidensmanualer og –mål er det ikke længere den professionelle aktørs ju(d)gement, der står i centrum. Det er ikke det enestående ved begivenheden, det unikke ved situationen eller det singulære menneske, der skal træde frem. Det er ikke mødet med mennesket, der tæller. Snarere skal alle disse 'ting' foregribes og forhåndsparkeres via evidenstænkningen, der således kommer til at virke som en form for foregribelse. Snarere end at bruge sin refleksive dømmekraft og sin Fingerspitzgefühl skal læreren eller socialrådgiveren partout indforskrive borgeren (eleven, klienten...) i en givet handleplan, ladet med faste mål, klare veje at gå og dertilhørende sanktioner.

Henrik Reumert, skoleleder ved Glostrup Skole. Forældreinfo august 2014:

Folkeskolereformen – en ny og anderledes skoledag

Formålet med reformen af folkeskolen er, at eleverne skal lære mere end de har gjort tidligere, og at elever og medarbejdere skal trives. Samtidig er det en intention at flytte fokus væk fra processer og tidslogikker og i stedet hen imod elevernes læring. Med andre ord: Fokus flytter sig fra, hvad vi gør, til hvad der kommer ud af det vi gør. /.../

Årsplanen lægger op til fastlæggelse af langsigtede mål for såvel den enkelte elev som for klassen som helhed, kombineret med den løbende evaluering og målfastsættelse for hvert læringsforløb. Årsplanen er et sammenhængende redskab til arbejdet med læringsmål. /.../”

Nyhedsbrev forældre – 140828 (besøgt 7.5. 2015)

Evidens virker ikke

Der er intet galt i – med en stor portion skepsis i sindet og med sin refleksive dømmekraft intakt – at lade sig inspirere af evidenskørsler og positivistisk-indsamlede data; men evidens virker ikke i eller af sig selv. I en skolesammenhæng gælder det fx ikke kun om at få høje karakterer og på universitet ikke blot om at færdiggøre sin uddannelse på rekordtid. Uden et eksistentielt engagement (en selvoverskridende og dragende dannelseshorisont) og sociale bånd mellem de lærende internt og mellem de lærende og deres lærere svinder institutionerne ind til at være de rene leverandører af uddannelsesmoduler og kvalifikationspakker. Skoler og universiteter kan forstås som skrøbelige og momentane artikulationer af vi'ere, dvs. som kollektive udtryk for individets søgen efter, udveksling af og 'produktion' af mening, indsigt, oplysning, visdom og dannelse. Samtidens benovelse over for de både manifesterede, snigende og selvfølgegjorte evidensmatricer risikerer at bære ved til en halvdannelse og til en atomisering af det enkelte menneske. Evidenstænkningen ønsker at optimere og trimme individet, men er fuldstændig substansløs og uinteresseret i, hvordan sociale fællesskaber konstitueres, kvalificeres og holdes vedlige. Evidenstænkning drejer sig ikke om kærlighed til naturen, bigbang-teoriens tankekatapulterende indsigter, glæden ved at læse et vidunderligt digt eller optagetheden af at forstå, hvad der skete i 'de fem onde år' i Danmark.

Inden for det socialpolitiske område er det tankevækkende, gruppevækkende og trist at se, hvordan de myndigheder (landets socialtilsyn), der udøver kontrol med behandlingsinstitutioner og botilbud i dag er langt mere interesseret i, om disse steder bidrager til at finetune mennesker til arbejdsmarkedet til en billig penge, end om de mennesker, der benytter sig af disse tilbud er glade for at være der. *Lov om socialtilsyn* fastlægger 7 temaer, som tilbuddenes kvalitet skal vurderes ud fra:

- Uddannelse og beskæftigelse
- Selvstændighed og relationer
- Målgrupper, metoder og resultater

- Organisation og ledelse
- Kompetencer
- Økonomi
- Fysiske rammer

Disse 7 parametre med tilhørende underpunkter (ca. 35 i alt) bringer ikke menneskelige livserfaringer, håb, visioner, bange anelser og fortidige dramaer på begreb. Førstepersonsfænomenologien dør, mens pseudoobjektive data høstes. Men disse parametre anvendes i stigende grad til at sammenligne (i kommensurabilitetens og performativitetens uhellige navne), trimme og effektivisere de mest forskelligartede tilbud. Evaluerings- og evidensmaskinerne påtvinger de socialtilsynskontrollerende arbejdsbier (socialrådgivere og socialpædagoger) at se, hvad der skal ses, gennem netop disse 7 sæt briller. Og frem for alt gælder det om, som en medarbejder i Hovedstadens Socialtilsyn Frederiksberg fri- og sørgmodigt bedyrede sine cirka 100 kolleger og 5-8 chefer, forsamlet på Kursuscentret Kolle-Kolle nord for København en solbeskinnet formiddag d.16.januar 2015, hvor jeg just havde holdt foredrag om "Tvungen til positivitet og blindhedsproduktion i socialtilsynet", om, at "man har noget at skrive under hvert punkt, når man vender hjem fra et besøg på et botilbud, for ellers virker det jo ikke, som om man har lavet sit arbejde ordentligt."

Evidens – en subtil styrings- og magtteknologi

Umiddelbart er evidens et fremmedbestemt sprog, der intervenerer i en praksis. Evidensbudskabet påtvinger de professionelle aktører (socialarbejdere, lærere, pædagoger m.fl.) at objektivere deres egen faglige praksis og subjektivt forfinede dømmekraft i lyset af denne frelsende og i selvforståelsen sande intervention. På den måde bliver de professionelle aktører i tredobbelt forstand fremmedgjort over for sig selv. For det første fremmedbestemmes og overtrumfes praksis af et sprog, man ikke selv har nogle aktier i. For det andet bliver de egne gøremål og tanker ikke begrebsliggjort; de bortsømmes som erfaringsramt lokal støj. For det tredje indledes der nu en ny subjektproduktion,

hvori den enkeltes formning af sit arbejde og sin arbejdsethos hele tiden og i al foreløbighed skal være i stand til at objektivere sig selv på passende vis inden for det terræn, som evidenssproget allernådigst tilvejebringer – eller mere præcist: dikterer.

Evidens som en trang og en tvang til anerkendelse af det upåagtede

Som velfærdsprofessionel socialarbejder, underviser og pædagog i kontrolsamfundets tjeneste bidrager man til at bygge mennesker op, samtidig med at man passer på dem. Relationsarbejdet er ofte upåagtet og usynligt, og den viden, der er involveret, kaldes ofte tavs, og sådan kan den også erfares, både af de professionelle aktører, deres ledere, systemet, offentligheden, borgerne, 'brugerne' og forskerne. Stærke kræfter forsøger (derfor) pt. at gøre det personlighedsopbyggende, det socialt-relationelle og det følelsesmæssige arbejde synligt for alverden for at få det anerkendt og begrebsliggjort som offensiv professionsstrategi. Dertil kræves evidens (alternative effektmålinger og kvalitative 'beviser'). Således er der også et drive for, at socialarbejderne, underviserne og pædagogerne, der i stigende grad er sat uden for statens maskinrum, selv begynder at producere strategiske evidensargumenter og bliver vidensarbejdere, der taler det affektive arbejde frem i lyset 'nedefra'. Man vil anerkendes for det ikke-umiddelbart målbare. Man vil kort sagt ikke blot styres ved hjælp af kvantitative præstationsnormer og -kriterier. Man tvinges så at sige til at blive evidens-soldat, folkelig fodfolksvidenskabsmand og -kvinde for overhovedet at blive hørt i videnssamfundet. Det er ikke længere nok at tale florumvundet om følelser, sociale sentimentaler og menneskelige forbindelser – eller bare at fornemme, hvordan man skal agere uden at kunne besnakke denne viden strategisk. Følelses-, trivsels- og relationsarbejde skal dokumenteres, ellers findes det ikke. Løsenet lyder som en unison fanfare: Evidens skal der til, ellers taber de velfærdsprofessionelle terræn, og bliver ikke bare overset, men også overkørt af NPM-maskinerne, de ansigtsløse styringslogikker og de reformamokkreerende politiske kræfter.

Hinsides evidensparadigmet

Genrejses arbejdspladserne derimod som tænkende steder for kollegiale og fagligt centrerede vi-artikulationer, vil der kunne udveksles erfaringer, teoretiseres med egne ord og genereres alternativer til evidensannekteringstvungen. I stedet for at annamme evidenskørslernes tavse, men magtfulde tale kunne medarbejderne selv begynde at tale og tænke højt i fællesskab. Som det er nu, søger mange nysgerrige og magtkritiske kolleger og ansatte, der simpelthen har fået nok af NPM-vanviddet bort fra de sociale institutioner, lærdomsanstalter og offentlige kontorer. Der er tale om et veritabelt *brain-drain*. Mange tager master- og diplomuddannelser for aldrig mere at vende tilbage til det sociale og undervisningsmæssige område.

Det er fatalt, at de faglige og kollegiale bånd er så svage, at mange medarbejdere ikke udvikler kraft nok til at beskrive, hvad de kan og gør i et eget værdigt sprog. Og når man ikke formår at ventilere og begrebsliggøre, hvad man er sat i verden for i arbejdslivet – så bliver man beskrevet af andre, fx af evidensteoretikerne, kommunalpolitikere, landspolitikerne og DJØF'erne. Hinsides den systemiske gennemsættelse og det forheksende evidensparadigme kunne der blomstre i hundredevis af kollegiale drøftelser og skriblerier, hvis arbejdspladserne vågnede op til dåd. Alt for længe har alt for mange fundet sig i at blive beskrevet og italesat af andre 'eksteressenter'.

Tavse som østers, tenderende til sprogløshed, defaitisme og kollektiv amnesi eller quasi-velvilligt underløbende sig selv via strategisk og anerkendelsessyg deltagelse på evidensspillet's isglatte flader finder alt for mange sig kort sagt i alt for meget.

Steen Nepper Larsen, lektor ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (IUP), Campus Emdrup, Aarhus Universitet (www.gnosis.au.dk & stla@edu.au.dk), tilknyttet Forskningsprogrammet Pædagogisk Samtidsdiagnostik. Medlem af bestyrelsen for Sophia – tænketank for pædagogik og dannelse (www.sophia-tt.org); kritiker, foredragsholder.

Artikler og bøger af egen avl:

- “Evalueringsfeber”, i *Dansk Sociologi* nr. 1, 2004.
- “Der er ingen evidens for evidens – refleksioner omkring en magtfuld illusion”, i *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* nr. 1, 2011.
- Dannelse – en samtidskritisk og idéhistorisk revitalisering*, Munkebo: Fjordager, 2013.
- ”Know thy impact – kritiske tanker i forbindelse med Hattie-effektens evidente gennemslag” (anmeldelse af John Hattie: *Synlig læring – for lærere*, Dafolo 2013), i *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* nr. 3, 2013.
- ”At ville noget med nogen – kritiske tanker om pædagogisk arbejde i kontrolsamfundet”, i Thomas Aastrup Rømer, Svend Brinkmann og Lene Tanggaard (red.): *Uren pædagogik II*. Aarhus: Klim, 2014.
- “Compulsory Creativity – a Critique of Cognitive Capitalism”, i *Culture Unbound. Journal of Current Cultural Research*, Stockholm 2014): <http://www.cultureunbound.ep.liu.se/>
- “Efterskrift: Hvordan undgå at læring bliver til en kliché?”, i Aabro, C. (red.): *Læring i daginstitutioner – et erobningsforsøg*. Dafolo Forlag, København 2014.
- ”Tidlig indsats”, kronik i *Information*, d.17.1. 2014.
- ”Markedsorienteringen af det offentlige” i *Kampen mod lærerne i Danmark. Aktører og drivkræfter, forklaringer og analyser af den dramatiske lockout og det, der forandrede dansk skole i 2013*, artikelsamling redigeret af Lissie Thording og Helene Bank (utgiver: For velferdsstaten), Aalborg: Sophia 2014: www.velferdsstaten.no
- “Evidenstænkningens videnskabeliggørelse som videnspolitik” (anmeldelse af John Hattie og Gregory Yates: *Visible Learning and the Science of How We Learn*. Routledge: London and New York 2014), i *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* nr.3, 2014.
- Universitetsverdenen – flerstemmige visioner* (red. sammen med Stig Skov Mortensen), Aalborg: Sophia, 2014.
- ”Kritik – et essay”, i *Social Kritik* nr. 140, 2014.
- ”At rydde forsiden uden alt for meget i ærmet”, anmeldelse af Jacob Klitmøller og Dion Sommer (red.): *Læring, dannelse og udvikling. Kvalificering til fremtiden i daginstitution og skole* (2015), i *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* nr. 2, 2015.
- ”Drømmen om det sammenhængende uddannelsessystem”, anmeldelse af Jacob Fuglsang: *Den store løgn om uddannelse. Et opgør med selvmodsigelserne i det danske uddannelsessystem* (2015), i *Information*, 2.-3.5. 2015
- ”Blind spots in John Hattie’s Evidence Credo”, i *Journal of Academic Perspectives*, nr. 1, Oxford, 2015. <http://www.journalofacademicperspectives.com/back-issues/volume-2015/volume-2015-no-1/>
- ”Hvilke konsekvenser har målstyringen af (ud)dannelse for universitetsansatte og -studerende?”, i Lene Tanggaard & Malene Friis Andersen (red.): *Det moderne arbejdsliv* (arbejdstitel), Aarhus: KLIM 2015 (in process).

